

Rastres. Una eina pedagògica per al coneixement de la història local i comarcal

11

Ponències
Anuari del
Centre d'Estudis
de Granollers
2003

Resum: L'any 1998 l'ICE de la Universitat de Barcelona organitzà un seminari dirigit a professors de secundària del Vallès Oriental, en el qual es plantejà la realització d'un CD interactiu com a mitjà pedagògic per al coneixement de la història local i comarcal. Es tractava de propiciar l'interès dels alumnes per la història a partir de l'estudi de la que els és més propera i utilitzant com a mitjà la recerca pròpia sobre alguns dels topònims del seu municipi. Actualment ja s'ha fet una segona edició del CD Rastres que incorpora estudis elaborats per nois i noies d'IES de la comarca. L'experiència ha permès constatar, en l'aspecte pedagògic, l'efecte altament positiu de la participació conjunta d'alumnes i professors en un treball que no sols contribueix a llur formació sinó que alhora permet la informació de la resta de la població. Sense la pretensió d'investigar sobre temes inèdits, s'han fet paleses les múltiples possibilitats d'anàlisi que ofereix la toponímia, una font que no sols cal preservar sinó també estudiar en profunditat. Aquest tipus de treball contribueix a fer l'estudi de la història, la geografia, la lingüística o l'antropologia, de la comarca, sempre situada en el context més ampli de Catalunya i fins més enllà.

Introducció

Rastres és una experiència pedagògica en la didàctica de les ciències socials i de la història, en particular. En un moment en què l'escola sembla buscar la seva identitat i funció social en un món de canvis ràpids i que afecten directament l'educació, on els alumnes semblen manifestar una creixent desvinculació del seu entorn, un grup de professors i professores d'ensenyament secundari, animats al voltant d'una iniciativa de formació permanent, han treballat plegats amb professors universitaris,

un equip de disseny multimèdia, institucions polítiques com el Consell Comarcal i educatives com el CRP de Granollers, per tal de crear una eina educativa senzilla, útil i pràctica per treballar la història més propera.

12

En síntesi, *Rastres* expressa un esforç per demostrar que des de l'educació poden crear-se eines de gestió del coneixement que esdevinguin útils al conjunt de la societat. Així, la base de dades oberta sobre els topònims de cada municipi de la comarca del Vallès Oriental que s'ofereix pot emprar-se per aprendre de manera significativa pels alumnes, però sobretot pot representar una eina que faciliti el pont entre els estudiants i la seva comunitat, que els ajudi a implicar-se socialment en veure que el seu treball, a més de tenir un valor educatiu, té un valor social, serveix perquè la història dels llocs quotidians es recuperi, es contrasti, s'ampliï i la pugui conèixer tothom. El projecte *Rastres* es concreta de manera pràctica en un CD Rom, en aquest sentit podria considerar-se estrictament una iniciativa d'aplicació de noves tecnologies a l'aula de ciències socials, però els objectius que el fonamenten i el procés de treball realitzat són més importants que el producte final proposat en suport informàtic.

Justificació i objectius de l'experiència

Rastres va néixer per voluntat d'un grup de professors i professores d'ensenyament secundari de diversos instituts del Vallès Oriental que, preocupats per l'ensenyament i aprenentatge de les ciències socials, van sol·licitar en el Pla de formació permanent l'organització d'una activitat dirigida a facilitar recursos didàctics i actualització científica en l'àmbit del coneixement històric i geogràfic de la comarca del Vallès Oriental.¹ La iniciativa de formació permanent va ser aprovada amb la forma d'un curs-seminari, *Les ciències socials a l'ESO. Història local i comarcal*, que es va dur a terme durant el curs 1998-1999. Des dels seus inicis, el curs es va orientar de manera pràctica cap a l'elaboració

¹ Els membres del seminari han estat: Montserrat Casals i Maribel Pou, de l'IES Lauro de les Franqueses; Àngels Caselles, del Carles Vallbona de Granollers; Antònia Guijosa i Carme Villanueva, de l'IES Llicà, Llorenç Pelàez, de l'EMT de Granollers, Isabel Gairí de l'IES Vinyes Velles de Montornès, i Antoni López.

d'un material didàctic que ajudés a innovar i millorar la pràctica educativa a l'aula de ciències socials i a facilitar el coneixement de l'entorn local i comarcal dels alumnes del Vallès Oriental.

La necessitat de treballar l'entorn local i comarcal com a àmbit de coneixement de ciències socials, complementari a l'àmbit global en el qual es mou el currículum, no respon a una vocació localista. La justificació es troba en raons educatives d'ordre general i també en les pròpies d'un enfocament didàctic de les ciències socials.

L'enfocament general porta a entendre que *Rastres* vol ser una eina pedagògica per vèncer el desarrelament de la població escolar. Un bon nombre d'alumnes dels nostres instituts són nouvinguts al municipi, no coneixen el seu entorn, ni s'hi mouen amb prou deteniment com per poder-lo descobrir. A voltes es representen amb més precisió selves exòtiques que el bosc mediterrani o aquell petit retall d'alzinar que veuen cada dia en anar a l'institut. Per això sembla necessari que des dels instituts es faci un esforç per connectar els alumnes amb el seu entorn, com a fonament indispensable per poder-se sentir ciutadans d'aquell municipi.

D'altra banda, es tracta de revalorar els treballs escolars com a coneixement que pugui tenir un valor més enllà de les aules i així afavorir la implicació social de l'alumnat. Entenem que cal donar l'oportunitat als nostres alumnes de fer una recerca que tingui una repercussió superior a la d'un simple mitjà per aprovar una assignatura escolar. En el darrer sentit, encara que l'aplicació informàtica està dissenyada perquè pugui ser emprada com a crèdit variable de l'ESO, el context d'aplicació pot ser divers (unitat didàctica integrada en l'àrea de CCSS, llengua, ciències experimentals, treballs de recerca de batxillerat, etc.). Però el més important és que implica la construcció d'una base de dades oberta, construïda amb la col·laboració de tots els interessats i que pot ser útil per al conjunt de la comunitat. En aquest sentit, l'aplicació informàtica de *Rastres* s'ha dissenyat de manera que pugui animar a la participació no sols dels alumnes sinó també dels historiadors locals i de qualsevol persona interessada en el tema. Aquesta perspectiva també ajuda els alumnes a observar el valor social que pot tenir el treball científic i a ser curosos en la

seva elaboració, ja que si els resultats són satisfactoris el seu treball serà incorporat en una nova edició del CD Rom de *Rastres*.

14

No es pot deixar de banda que el procés de treball desenvolupat en el projecte *Rastres* té un valor educatiu considerable en el camp de la formació permanent. El grup de professors i professores inscrits en el curs-seminari van viure des de l'inici la gestió de la idea de l'aplicació informàtica i van col·laborar de manera pràctica en la confecció dels primers exemples d'estudi de topònims.² El conjunt de l'experiència ha servit per vèncer les resistències a l'ús de les noves tecnologies a l'aula, per reproduir amb precisió la metodologia utilitzada a l'hora de guiar l'aplicació de *Rastres* amb els seus alumnes, a part d'haver proporcionat un model de treball en equip per elaborar material didàctic.

La justificació de l'estudi de la història local i comarcal a partir de la toponímia té un caràcter sobretot metodològic. Es tracta d'estimular l'interès dels estudiants pel coneixement de la història local, en el marc de la història de Catalunya, a partir d'uns referents tan pròxims com són els topònims de la mateixa població o comarca de residència. Així, l'alumne situa l'estudi en el seu context vital, es pot adonar del nivell de desconeixement que té, troba una aplicació al treball i descobreix la necessitat de fer-se seva la història. Per altra banda, es planteja aquest aprenentatge amb la possibilitat d'un cert nivell de recerca com a mitjà important per a la motivació.

El concepte d'història local que fem és aquell que es fonamenta en la microhistòria com a mètode rigorós d'anàlisi, però que té com a objectiu contribuir al coneixement de la història general. S'aprofundeix en el coneixement de la història local, però no de caràcter localista, per aproximar-se a la història de Catalunya i fins a la d'Europa. Considerem, igualment, que l'estudi de les realitats més pròximes, en aquest cas de termes que formen part del propi lèxic, facilita en gran manera la comprensió de conceptes i processos més abstractes i llunyans que forneixen moltes de les explicacions historiogràfiques.

² A la primera edició de l'aplicació informàtica s'han introduït 60 exemples d'estudis de topònims realitzats pels components del grup de professors de *Rastres* que va encetar l'experiència i que s'ha mantingut fins a l'actualitat vinculat al projecte.

Entre els objectius, no és menys important el de contribuir a valorar la pròpia història com a mitjà que ajuda a comprendre la identitat personal i de poble. En aquest sentit, també es pretén contribuir a la valoració i manteniment del patrimoni històric i cultural que tots plegats hem heretat i que massa vegades és desconegut. L'aprofundiment en aquest tipus de realitat històrica també enforteix la consciència ciutadana i la responsabilitat que se'n deriva.

Rastres no s'ha concebut com una obra de toponímia inèdita del Vallès Oriental, sinó que empra els topònims com a recurs, ja que en la mesura que els alumnes en desconeixen el sentit, el contingut, és fàcil motivar-los a la recerca. L'estudi de la toponímia té una tradició important a Catalunya, però sovint queda en l'àmbit filològic i sobresurt especialment la gran complexitat de l'anàlisi de les derivacions corresponents.³ Darrerament, comencen a ser nombrosos els reculls toponímics en l'àmbit local, que si més no asseguruen que no es perdi aquesta riquesa amb el pas del temps, encara que molts tenen un cert caràcter d'inventari, basats en una informació oral i sense context temporal. Amb tot, la base bibliogràfica disponible per a la realització del treball que es proposa és, sens dubte, abundant i valuosa.⁴

Es desenvolupa, doncs, l'estudi dels topònims des de la seva doble causalitat, la que es refereix directament a una realitat geogràfica que posteriorment ha pogut tenir una derivació històrica, i la que es refereix a una realitat històrica i antròpica que ha esdevingut un nom de lloc. Quan s'escau, també és important constatar la procedència filològica del terme, d'arrel llatina (*Parietes*), germànica (vil·la *Ariulfo*) o àrabiga (*Meserata*). En qualsevol cas no es pot perdre mai l'objectiu inicial que és superar el cas puntual i aproximar-se al coneixement històric o

³ COROMINAS, Joan, *Estudis de toponímia catalana*, Barcelona, 1965. Del mateix autor, *Onomasticon Cataloniae. Els noms de lloc i de persona de totes les terres de llengua catalana*, Barcelona, 1997. Del mateix autor, *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, Barcelona, 1986. ALCOVER, Antoni M., MOLL, Francesc de B., *Diccionari català, valencià, balear*, Palma, 1993. BALAÑA, Pere, *Els noms de lloc de Catalunya*, Barcelona, 1990

⁴ Per al Vallès Oriental s'han d'assenyalar particularment els diversos treballs d'Enric Garcia Pey sobre Granollers, Gualba, la Llagosta, Aiguafreda, Martorelles, Sant Fost de Campsentelles, Tagamanent, Parets, Santa Eulàlia de Ronçana. MOREU-REY, Enric, *La rodalia de Caldes de Caldes de Montbui. Repertori històric de noms de lloc i de noms de persona*, Barcelona, 1962. VILAGINÉS, Jaume, «Toponímia històrica del Vallès Oriental (segles IX-XI)», a *Notes*, 13, Mollet del Vallès, 1999, pàg. 21-36.

geogràfic més ampli. Es tracta, d'altra banda, de fer avinent un procés de treball en el qual es poden interrelacionar fàcilment aspectes de la geografia, la història, la lingüística, l'antropologia i la cultura popular.

16

Per tal de desenvolupar el treball és imprescindible comptar amb una base empírica, científica, suficient, sia amb la fonamentació documental, o amb el recurs a la història oral. En el darrer supòsit, cal ser prudent amb aquest tipus de font ja que molt sovint es desconeix l'antiguitat dels noms, amb una clara tendència a atribuir un temps molt reculat. En funció de quina sigui la tipologia de les fonts es plantegen diverses hipòtesis sobre un mateix cas, cosa que permet oferir una visió oberta dels temes, també útil per a l'estudi de la història.

Un bon exemple per observar la complexitat esmentada pot ser el topònim Tenes. Segons Balari i Jovany «tena» seria sinònim de gorg, olla o tina, de manera que es referia a l'etimologia popular segons la qual l'origen del topònim podria trobar-se en l'existència d'una ciutat d'Atenes inundada per les aigües d'aquella riera. J. Coromines proposa dues altres possibilitats, «tendas» que significa tenda, botiga o taverna i seria aplicable a Calldetenes, mentre que per al nord del Tenes s'escauria més el terme «tenassa» que es refereix a una superfície rocosa que quasi aflora dins de l'aigua i l'herbei, que en aquell cas coincidiria amb les roques planes que hi ha al curs alt de Tenes. Així i tot, l'autor esmentat va escriure que «no hi ha cap casa o població amb el nom de Tenes». L'anàlisi de la documentació ha permès trobar enregistrat un «Castell de Tenes» a finals del segle IX.⁵

Tenint en compte la vessant de recurs pedagògic, a l'hora de fer la selecció de topònims a estudiar, encara que tots tinguin el seu interès, es suggereix optar per a aquells que previsiblement contenen un rerefons històric, ja que també seran els que permetran un millor treball de recerca. En qualsevol cas, el que es fa indispensable és la contextualització històrica en els àmbits social, polític, econòmic o cultural que facilitarà l'ampliació de coneixements de l'estudiant.

⁵ BALARI I JOVANY, J., *Orígenes històrics de Catalunya*, Barcelona, 1899. Arxiu de Montserrat, fons Guitart, perg. 1006 (any 898). Del mateix document hi ha una regesta del segle XVIII a ACA, Monacals Univ., llig.21.

Finalment, tot i que es tracti d'un material pensat per a l'ús escolar, la progressiva ampliació de la base de topònims d'una població estudiats i editats en el CD pot esdevenir una obra de gran interès per al conjunt dels ciutadans i de les institucions municipals. D'aquesta manera s'assoleix, també, que el treball d'uns joves estudiants i d'uns professors transcendeixi al conjunt de la comunitat. Pot esdevenir un mitjà per fomentar la valoració del patrimoni històric, natural i dels mateixos topònims que en molts casos corren el risc de desaparèixer.

Context en què s'ha dut a terme l'experiència

De l'experiència de *Rastres* s'ha de distingir el que fa referència al procés d'elaboració i el de la seva experimentació als centres. Ha estat el producte de la suma d'esforços i de voluntats que s'han aplegat al voltant d'un projecte educatiu per tal de poder-lo fer possible.

D'una banda, cal tenir en compte que la innovació didàctica amb el suport de noves tecnologies obligava a comptar amb un suport econòmic per poder dissenyar el producte informàtic. Aquest suport va procedir del Consell Comarcal del Vallès Oriental que és qui va gestionar la participació d'una empresa privada que es feia càrrec del cost del procés de disseny i producció del CDRom.

La tasca de disseny de l'aplicació informàtica va ésser a càrrec de l'equip d'especialistes i alumnes d'un postgrau de la UAB. Però la idea, el disseny general i el contingut del CDRom va ser desenvolupat en el si del seminari de formació permanent abans esmentat i on el conjunt dels vuit professors i professores de secundària, amb la direcció dels professors universitaris que exercien de coordinadors, van desenvolupar *Rastres* des de la idea inicial fins a la seva concreció.

Una vegada es va editar el CD , el mateix grup de docents que havia participat en la seva elaboració el va experimentar i difondre. Durant els cursos 1999-2000 i 2000-2001 es van portar a terme diferents iniciatives per donar a conèixer el projecte *Rastres* i animar a la participació d'altres centres de la comarca i

a d'altres grups de professors perquè adaptessin aquell disseny a les particularitats del seu àmbit geogràfic. També s'ha presentat en diferents fòrums d'especialistes en el tema de la Didàctica de les Ciències Socials. Recentment un treball de recerca de batxillerat fet amb l'aplicació de *Rastres* a l'estudi dels topònims de la Garriga ha rebut el Premi CIRIT edició 2002.

D'altra banda, en el segon trimestre del curs 1999-2000 va començar l'experimentació com a material didàctic a les aules. Fins ara consta que *Rastres* s'ha experimentat en els contextos i centres educatius següents:

1. A dos grups de 1r. d'ESO com a crèdit variable a l'IES Lliçà.
2. En un grup de 4t d'ESO com a crèdit variable a l'IES Lliçà
3. En un grup de 4t. d'ESO com a crèdit variable a l'Escola Municipal del Treball (Granollers).
4. En un grup de 4t. d'ESO com a crèdit variable del centre IES Carles Vallbona (Granollers).
5. Com a proposta de projecte de recerca de ciències socials de batxillerat a l'IES Lauro (les Franqueses del Vallès).
6. Com a crèdit de recerca de batxillerat a l'IES Manuel Blancafort (la Garriga)

L'aplicació a l'aula preveu quatre fases de la seqüència didàctica del treball. A la fase introductòria s'estableix el primer contacte amb *Rastres* i per aquest motiu és necessari:

- Realitzar la comunicació dels objectius de l'aplicació, justificant el valor de recerca i d'aportació a l'estudi de l'entorn que poden fer a través del treball.
- Instal·lar l'aplicació en els ordinadors del centre i familiaritzar-se amb la seva estructura mitjançant una navegació ràpida.
- Fer l'avaluació inicial a partir del joc que s'incorpora, «Posa't les piles».
- Consultar alguns topònims ja treballats que es troben a la base de dades.

La fase de planificació és la més important perquè pressuposa la reflexió prèvia que permetrà als alumnes el desenvolupament

de la recerca i la realització posterior del treball. El procediment implica:

- Organització de diferents grups de treball i elecció dels topònims que cada grup es proposa investigar.
- Realització d'un guió de treball de cada grup que conté la confecció de les fitxes que els caldrà en el treball de camp (els apartats ja vénen dissenyats en la base de dades).
- Pactar uns terminis del lliurament dels resultats parcials i els criteris que se seguiran per avaluar el treball.
- Habituar-se a l'ús de fonts bibliogràfiques i cartogràfiques. Es tracta de realitzar alguns exercicis de consulta bibliogràfica i cartogràfica conjuntament amb el/la professor/a per assolir seguretat en el maneigament d'aquestes fonts.
- Realitzar simulacions sobre com fer entrevistes, com preparar el material necessari i sobre el tractament posterior de la informació obtinguda.

A la fase de realització de la investigació, tot i que la major part del treball es desenvolupa fora de l'aula, i fins i tot al marge de les hores lectives, les sessions de classe d'orientació, paral·leles al treball de camp, són molt importants. Convé que cada grup compti amb temps per a la resolució dels dubtes que els vagin apareixent i alhora que hi hagi intercanvi d'informació entre els grups per resoldre'ls. Les classes també han de permetre la revisió del procés de recerca que es desenvolupa i la presa de consciència de l'aprenentatge que es realitza. En aquest sentit el professor ha d'adaptar el contingut de les sessions a les necessitats que plantegen els equips de treball. En aquesta fase també és molt important la realització de sortides de camp conjuntes, de manera que cada equip pugui mostrar als altres els llocs sobre els quals està investigant i el que han descobert.

Metodologia per a la preparació de les sortides de camp (segons model aplicat a l'IES Lliçà):

- Confecció de l'itinerari a classe pels alumnes d'un grup.
- Selecció del sector i els llocs a visitar en funció del temps disponible (entre 2 i 3 hores per a cada sortida).
- Cal indicar l'itinerari en el mapa del municipi i localitzar cada lloc que es visitarà.
- El grup d'alumnes prepara les explicacions a fer als seus companys i companyes en el moment de la sortida.
- En els recorreguts (val la pena fer-los a peu) el grup d'alumnes guia anticipa a la resta de companys les característiques dels llocs que es veuran.
- Cal aprofitar les sortides per realitzar documentació gràfica dels indrets visitats (fotografies i dibuixos).
- En arribar a l'IES és oportú fer una valoració de la sortida.

A la fase final es processa la informació recollida dels diferents topònims, d'acord amb la planificació de l'entrada de dades de *Rastres*:

- Cada membre del grup es responsabilitza de processar la informació d'uns topònims. Per això cal rigor formal a més de rigor en els continguts. En aquest sentit, la qualitat que ha de tenir el document per incorporar a *Rastres* i presentar públicament més enllà de les aules, afavoreix que l'alumnat tingui una major cura en la correcció ortogràfica i en l'estructura dels textos.
- Preparació de la informació per ser enviada al grup de treball encarregat de realitzar l'edició revisada i ampliada de *Rastres*.
- Avaluació pública i valoració de l'experiència de forma oral i per escrit.

Amb tot, l'experiència d'aprenentatge no s'acaba fins que no s'ha realitzat l'edició i la presentació del resultat del treball de recerca mitjançant el nou CD actualitzat, ja que això és el que demostra als alumnes que el seu treball és valorat per la comunitat i que la seva tasca d'investigació pot anar més enllà de les parets de l'IES.

Descripció del CD

Rastres es presenta com una aplicació del programa Accés per tal de generar una estructura informàtica senzilla de manejar i amb garanties que s'adapti al *software* que tenen tots els centres de secundària actualment. A banda d'una simple entrada animada, el contingut de *Rastres* es sintetitza en una pantalla de menú principal que ens orienta amb claredat dels components de l'aplicació. Un conjunt de botons il·lustrats permeten visualitzar quines són les possibles operacions a realitzar i els tipus d'arxius que conté l'aplicació.



Sortida

El botó de sortida està clarament identificat amb una fletxa enrere. Des de cadascuna de les pantalles activades es compta amb un botó de tornada al menú principal. D'aquesta manera l'aplicació permet una navegació àgil i senzilla.



Què és Rastres

Què és *Rastres*? Sota aquest botó es recullen els arxius de text i imatges de presentació dels objectius de l'aplicació i del procés de treball seguit.



Ajuda

Aquest botó ens tracta de resoldre els possibles dubtes de navegació per l'aplicació i també comprèn les orientacions didàctiques per al professorat i recull dos arxius ampliables: la bibliografia i el glossari.



Joc Inicial

És un joc pensat a manera d'avaluació inicial, que anima els alumnes i usuaris de l'aplicació a plantejar-se hipòtesis i a situar-se en el contingut bàsic i les intencionalitats de *Rastres*. Cada pregunta compta amb quatre possibles respostes. Quan s'activa la resposta correcta es facilita una informació que serveix per explicar més detalladament la resposta. Hi ha un comptador de punts per tal de col·laborar a arrodonir el caràcter lúdic i introductor de aquesta activitat.



Entrada de dades

L'entrada de dades recull la fitxa amb els camps que es consideren en l'estudi de cada topònim. Aquesta fitxa permet l'escriptura directa en cadascun des camps i, per tant, la introducció dels resultats de la recerca de l'alumne tot utilitzant l'aplicació informàtica de Rastres.



Consultes

El botó de consultes permet l'accés a les fitxes de topònims ja introduïdes. Aquestes fitxes estan organitzades alfabèticament per a cada municipi de la comarca. Podem accedir a la consulta de les fitxes o bé a través del mapa actiu dels municipis de la comarca, o bé per consultes més específiques d'un topònim concret o bé dels topònims fets per un institut. Cada fitxa inclou els camps, alguns desplegable i que podran completar-se extensament, o bé ítems que s'han previst que han de tenir la base de dades toponímica i l'estudi exhaustiu que es pot fer de cada topònim. La reserva d'espai per incloure arxiu d'imatges permet la possibilitat d'incloure reproduccions de documents històrics a més de fotos actuals, etc.

Fitxa de topònim

Rastres

Topònim L'hospital de Gronollers

Localització
 Està situat al barri nord. A l'entrada hi ha els terrenys de la torre Bruc, al sud.
 Travessa Francesc Ribes a l'oest, el carrer Bartomeu Brufal, a l'oest, el carrer
 genèric d'Abell Morales.

Tipus de topònim
 Històric Geogràfic Rural Quimèric

Observacions

Imatges

Relacionat

Avinguda Francesc Ribes
 Carrer Bartomeu Brufal
 Torre Bruc

Origen del topònim **Informació històrica** **Altres informacions** **Etimologia** **Investigador**

Historia **Legenda** **Plant** **Vegetació**



El botó d'exportació de dades ens dona accés a gravar en disquet la informació entrada de cada investigador. Aquest disquet i la còpia en paper dels documents gràfics que han d'acompanyar la informació introduïda, es fan arribar al grup coordinador de *Rastres* per tal aquest en pugui fer la corresponent revisió i es puguin incorporar els treballs ben realitzats en la nova edició actualitzada.

23

Així mateix el treball acabat i les fitxes que conté el CD es poden imprimir, possibilitant d'aquesta manera que puguin presentar el seu treball escolar en suport paper si és necessari.

Resultats pedagògics

Un dels aspectes que més sobresurt de l'experiència realitzada és l'efecte positiu del treball realitzat en conjunt entre alumnes i professors. D'una banda, es manifesta la major implicació del professor en la presentació de la proposta en la mesura que es tracta del seu propi projecte i del seu mateix material. D'altra banda l'alumne mostra un especial interès per conèixer el treball del seu professor, en el qual, a més a més, podrà incorporar el resultat del seu estudi.

Com en altres casos, la utilització de la tecnologia informàtica concebuda com a mitjà per a l'aplicació a un treball concret, i no com a objectiu d'aprenentatge en si mateix, trenca les barreres que encara alguns docents posen en relació amb aquest tipus de suport metodològic. Alhora, els alumnes tenen l'oportunitat d'aprofundir en el coneixement d'uns recursos informàtics, més enllà del simple ús d'un programa, ja que utilitzen un disseny que ells mateixos adapten. Per als professors la participació en la creació d'un producte informàtic ha comportat un exercici important de planejament del procés didàctic de combinació de la seqüència dels continguts i de les imatges.

Les característiques de la metodologia de treball que *Rastres* proposa ha generat un especial interès pel que suposa d'assoliment de diferents objectius en el marc de l'ensenyament secundari. El nivell de formació personal que adquireix l'alumne és, en general, força superior al que s'aconsegueix a través de mitjans més convencionals, ja que augmenta l'autoexigència

pel repte de poder incorporar el resultat del seu estudi en una nova edició del CD que servirà de pauta a d'altres estudiants. Es valora particularment el fet que la informació que ha estat possible d'aconseguir i elaborar pugui ser coneguda fora de l'àmbit escolar per la resta de la població, cosa poc freqüent en aquests nivells d'ensenyament. I encara, la percepció que es crea un material que persistirà en el temps, que traspassa el resultat i l'aprofitament immediats, fa sorgir una valoració distinta i més positiva del treball personal i del grup.

Des de la perspectiva dels alumnes l'experiència de *Rastres* ha fet descobrir i valorar, a molts, la importància d'una font com és la informació oral. La cultura popular que transmeten, sobretot, algunes persones grans propicia un nivell d'implicació mútua en el resultat de la recerca. Alhora, l'objecte del treball, el topònim més o menys proper, pren amb aquest component un major nivell d'interès. Aquesta és una dimensió a la qual el procés d'aprenentatge no pot renunciar i alhora sovint és difícil d'assolir, es tracta de valorar aquell tipus de coneixement acumulat al llarg del temps que no ha tingut una referència escrita i només s'ha transmès oralment. L'aplicació de la metodologia proposada pot ser un mitjà que eviti la desaparició d'aquella informació.

Tot i que s'han de considerar les possibilitats reals dels alumnes, en funció del nivell de coneixements, la realització del treball ha propiciat l'ús de biblioteques, hemeroteques i fins d'arxius, més enllà dels recursos que de forma habitual es consideren en aquests nivells d'ensenyament. En aquest sentit l'esforç també ha estat comú, de professors i alumnes, ja que el rigor i la novetat del tipus d'estudi així ho exigia. D'altra banda, l'experiència ha demostrat les mancances que encara hi ha en aquests serveis en algunes poblacions de la comarca. Així mateix, la posada en pràctica del projecte *Rastres* ha impulsat a l'adquisició de bibliografia bàsica, de referència i sobretot de temàtica local i comarcal, a les escoles respectives.

Finalment, el fet que la base del treball sigui la toponímia local ha permès millorar el dèficit de molts alumnes que és el de la deslocalització. La mobilitat general pròpia de la societat actual i els processos migratoris recents en moltes de les poblacions del Vallès Oriental provoquen no sols un gran desconeixement del

propi entorn, sinó també el menysteniment del que suposa saber-se i sentir-se ciutadà d'un lloc determinat. Aquest és un valor que es considera important dins d'un bon procés de formació.

Pilar Comes i Solé

*Professora de Didàctica de les
Ciències Socials de la UAB*

25

Jaume Dantí i Riu

*Professor d'Història Moderna
de la UB*